

30 років
Незалежності
України

10 фактів про тисячолітній спадок державності й етапи українського державотворення

1. Україна успадкувала від попередніх епох традиції державотворення. Від Русі: цивілізаційний вибір, який визначився із прийняттям християнства у 988 році; тризуб, родовий знак Рюриковичів, що став державний гербом сучасної України; Київ – столицю, політичний і культурний центр українських земель упродовж понад тисячу років; гривню – назву грошової одиниці; назву Україна, що вперше згадується в Київському літописі в складі Іпатіївського літописного зводу під 1187 роком у розповіді про смерть Переяславського князя Володимира Глібовича.

Володимир Глібович

Від Галицько-Волинської держави: синьо-жовті барви національного прапора, що походять від кольорової гама герба Галицько-Волинського князівства; утвердження європейського вектора розвитку.

Від Великого Князівства Литовського: європейську традицію місцевого самоврядування – Магдебурзьке право; Пересопницьке Євангеліє – видатну рукописну пам'ятку, на якій складають присягу президенти України.

Від козацької доби: республіканські традиції народовладдя; військові традиції, які лягли в основу збройних сил Української Народної Республіки та українського визвольного руху; одну із перших європейських конституцій нового часу в сучасному її розумінні, укладену Пилипом Орликом 1710 року.

Від української державності початку ХХ століття (УНР, ЗУНР, Українська Держава на чолі із гетьманом Павлом Скоропадським): демократичні засади державного будівництва; перший парламент, у який розвинулася Центральна Рада, створена у березні 1917 року; перший уряд, яким став Генеральний Секретаріат Центральної Ради з червня 1917-го; державні символи: герб, гімн “Ще не вмерла Україна”, прапор; соборність – об’єднання українських земель в єдиній незалежній державі; Українську Академію Наук, що була заснована Павлом Скоропадським у листопаді 1918 року. Від Української

Радянської Соціалістичної Республіки: статус засновника Організації об'єднаних націй; адміністративно-територіальний устрій, державні кордони.

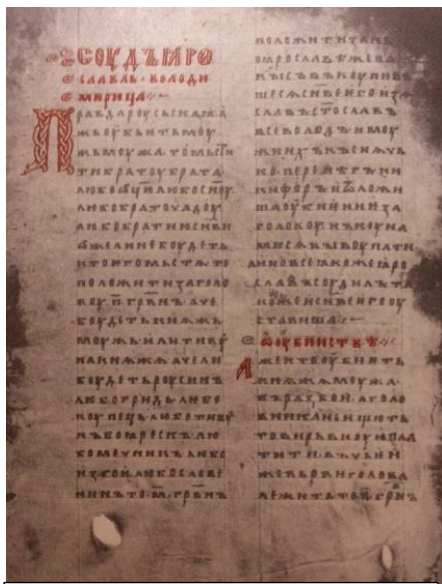
Пересопницьке Євангеліє

2. Русь – перша українська держава. Утворення цієї держави було наслідком утвердження влади роду Рюриковичів. Перед- і ранньодержавні слов'янські племінні об'єднання на великих просторах східної Європи були сконсолідовані довкола Києва. Він став центром політичного тяжіння та культурного піднесення.

Це об'єднання розпочалося у IX столітті. У наступні віки Русь стала важливим суб'єктом європейського політичного простору. Підтримувала політичні, економічні та культурні зв'язки з більшістю європейських держав того часу від Візантійської імперії до Французького

королівства.

У період Русі розпочався процес консолідації слов'янських племен південно-східної Європи в єдиний етнос русинів-українців, почали формуватися діалекти української мови.

Руська Правда

Прийняття князем Володимиром у 988 році християнства, поширення писемності на основі кирилиці, кодифікація норм звичаєвого права в першому правовому кодексі “Руській правді” князя Ярослава Мудрого та його спадкоємців – усе це стало фундаментом правової та політичної культури українського народу. Саме Русь заклала основи державницьких традицій українців. Звідси родом герб, грошова одиниця, а, головне, Київ як політичний і культурний центр України.

Русь пройшла типовий шлях середньовічної держави. Від об'єднання слов'янських племен династією Рюриковичів у IX столітті до окремих земелькнязівств XII–XIII століть на чолі з представниками цієї ж династії. Київ перестав виконувати роль політичного центру після того, як у 1169 році його

спалив Володимиро-Суздальський князь Андрій Боголюбський. Завершився монгольською навалою 1239–1242 років.

3. Галицько-Волинське князівство як продовження традиції української державності. В умовах монгольського загарбання і розпаду державних структур у Подніпров'ї галицько-волинські князі у XIII–XIV століттях вберегли і розвинули державність на значній частині українських земель. Тоді вдалося не лише зберегти, а й посилити європейський вектор розвитку, стати частиною спільних зусиль у боротьбі із монгольським нашествям. Виявом цього стало коронування 1253 року князя Данила Романовича у Дорогичині короною, надісланою Папою Римським Інокентієм IV. Саме в ті часи на українських землях з'являється традиція міського самоврядування – магдебурзьке право. Привілеї на нього дістали в той період Львів, Луцьк і Володимир у 1287 році, Ярослав у 1323-му, Сянок у 1339-му, Галич у 1251-му і через 2 роки Перемишль.

Коронація Данила Галицького папою римським Інокентієм IV-им.

4. Велике Князівство Литовське як держава, що стала фактичним продовжувачем традицій Русі. Воно включило українські землі в середині XIV століття. Князівство династії литовських Гедиміновичів було однією з найбільших держав тогочасної Європи. Економічно і культурно руські землі були значно більш розвинені за литовські. Руські еліти сформували обличчя литовської держави. Було засвоєно чимало норм руського права, назви посад, станів, система адміністрацій тощо. Офіційною мовою Великого Князівства Литовського стала руська, нею велися ділові папери.

Основним джерелом права була “Руська правда”, пізніше – “Литовські статuti”, укладені на її основі. Українські землі в складі Великого Князівства Литовського користувалися широкою автономією.

Статут Великого князівства Литовського 1588 року

5. Запорозьке козацтво як новий соціально-політичний феномен, створений українством у XVI столітті. Виникло козацтво завдяки комплексу економічних, політичних, релігійних, соціальних чинників. Передусім, це – природне прагнення до самозбереження, самоствердження і самореалізації, а також наявність великого масиву вільних земель – Дикого поля.

Як окремий соціальний стан козацтво на давньоруських військових і європейських лицарських традиціях створило військово-політичну організацію – Запорозьку Січ. Вона була заснована на принципах особистої свободи та виборності влади. Козаки освоїли степові простори Подніпров'я,

Слобожанщини, Донеччини.

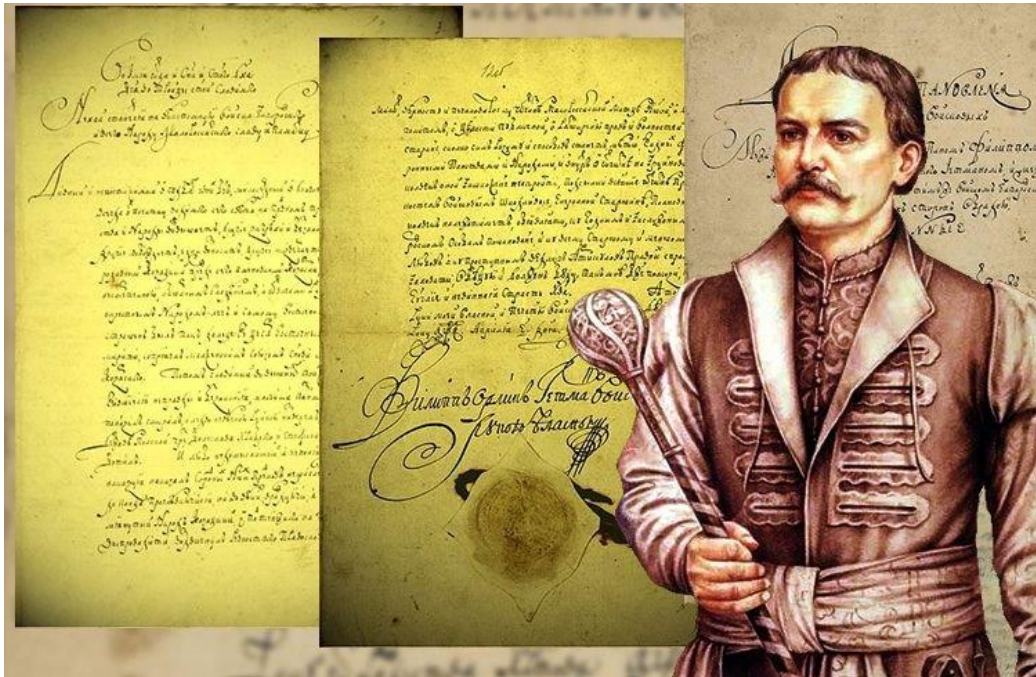
У Запорозькій Січі формувалися підвалини республіканської форми правління, нові принципи судочинства та джерела права. У середовищі козацької еліти вперше в історії української суспільно-політичної думки чітко сформульовані фундаментальні основи майбутньої національної державної ідеї, головні серед яких – право українського народу на власну державу та генетичний зв'язок козацької держави з Руссю.

На європейській арені з'явився і досяг апогею український феномен вільного лицарства – козаки (з тюркської перекладається як “вільні люди”) . Козацькі загони брали участь майже у всіх великих війнах регіону – як незалежна військова сила, або як найманці. Вони мали свої унікальні звичаї, самоврядування та самобутню військову традицію, а також дипломатичні зносини з іншими державами.

6. На деякий час козакам навіть вдавалося створити власну ранньомодерну державу під назвою Гетьманщина. Вона постала як наслідок національно-визвольної революції середини XVII століття на чолі з гетьманом Богданом Хмельницьким.

Гетьманщина була життєздатним політичним організмом: мала територію, державну владу, місцеву адміністрацію, військо, фінансову, податкову та нормативно-правову системи тощо.

Вершиною політико-правової думки Гетьманщини стало укладання Пилипом Орликом 1710 року “Договору та встановлення прав і вольностей Війська Запорозького та всього вільного народу Малоросійського між Ясновельможним гетьманом Пилипом Орликом та між Генеральною старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким, що за давнім звичаєм і за військовими правилами схвалені обома сторонами вільним голосуванням і скріплені найяснішим гетьманом урочистою присягою”. Цей договір, написаний під значним впливом ідей західноєвропейського парламентаризму, називають Конституцією Пилипа Орлика.

Конституція Пилипа Орлика

7. Переусвідомлення себе як нації під владою чужих імперій. За короткий період кінця XVIII століття на українських землях відбулися грандіозні перетворення: ліквідація козацької автономії, анексія Кримського ханства, поділ Речі Посполитої. Там, де вирувало насичене політичне життя, настав мертвий спокій, адже тепер терени України стали задвірками імперій: Російської та Австрійської. Та не зважаючи на пута, в яких Петербург і Відень тримали підвладні народи, розвиток тривав. У XIX столітті українці, як і більшість європейських націй, пройшли шлях від романтичного захоплення минулим до політичного самоусвідомлення. Сформувалося поняття української нації з її етнічними кордонами, мовою та культурою. Покоління Руської трійці, Кирило-Мефодіївського товариства, громадівців і Братства тарасівців заклали підвалини для майбутньої української державності.

8. У ході Української революції 1917–1921 років вперше у XX сторіччі українці створили незалежну національну державу, яка мала кілька форм.

Від моменту створення у березні 1917 року Центральна Рада намагалася забезпечити демократичні законодавчі підвалини державного будівництва: затвердила принципи судової системи, закон про вибори, сформувала уряд, розпочала формування війська тощо. Ці принципи були реалізовані в Українській Народній Республіці. 22 січня 1918 року IV Універсалом Української Центральної Ради відбулося проголошення незалежності та суверенності Української Народної Республіки (УНР).

За часів УНР у 1918 році затверджено герб, основним елементом якого був тризуб – знак Володимира Великого. Тоді ж пісню Павла Чубинського “Ще не вмерла Україна” на музику Михайла Вербицького почали виконувати як національний гімн. Державним прапором став синьо-жовтий стяг. Окремим законом було запроваджено гривню як грошову одиницю.

Під час Української Держави Павла Скоропадського верховна влада належала гетьману, котрий відроджував давні козацькі традиції. Було налагоджено дієздатну адміністрацію, розбудовувалася освіта, наука, державний апарат. Уперше тризуб став атрибутом військового однострою.

Наступна форма державності – відновлена Українська Народна Республіка на чолі з Директорією – ухвалила низку законів, спрямованих на розбудову країни: про державну мову, Українську автокефальну православну церкву.

Помітний слід в історії державотворення залишила Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР). Вона мала дієву систему органів влади, боєздатне військо – Українську галицьку армію (УГА).

22 січня 1919 року було проголошено Акт злуки УНР і ЗУНР. Подія на законодавчому, територіальному, ментальному рівнях об’єднала Україну та стала підставою для відліку історії соборної України.

Попри те, що УНР і ЗУНР зазнали поразки від зовнішніх агресорів і територія України була окупована східними і західними сусідами, ідея здобуття державної незалежності стала визначальною для національного визвольного

руху ХХ століття. При найменшій можливості українці заявляли про право на власну державу.

Позбавлений змоги розгорнути діяльність на батьківщині, визвольний рух плекав державницькі традиції на еміграції. На основі державних установ УНР у 1921 році у Варшаві утворили Державний Центр УНР в екзилі (у вигнанні). Згодом він перемістився до Франції, Німеччини. Зрештою осів у Філадельфії (США).

Десятиліттями на чужині змінювали один одного президенти УНР в екзилі. Українська діаспора зберігала для майбутніх поколінь пам'ять про боротьбу, налагоджувала співпрацю із західними країнами та міжнародними організаціями, популяризувала ідею незалежної України у вільному світі.

9. Із жовтня 1938 року розпочався процес українського державотворення на Закарпатті, що на той момент входило до складу Чехословаччини. Підсумком цих зусиль стало проголошення 15 березня 1939 року незалежності Карпатської України – республіки на чолі з президентом. Державні атрибути вона перейняла від УНР. Зокрема, державною мовою проголошено українську, затверджено національний синьо-жовтий прапор, гімн – пісню “Ще не вмерла Україна”, герб – сполучення крайового герба з національним (тризуб Володимира Великого з хрестом на середньому зубі).

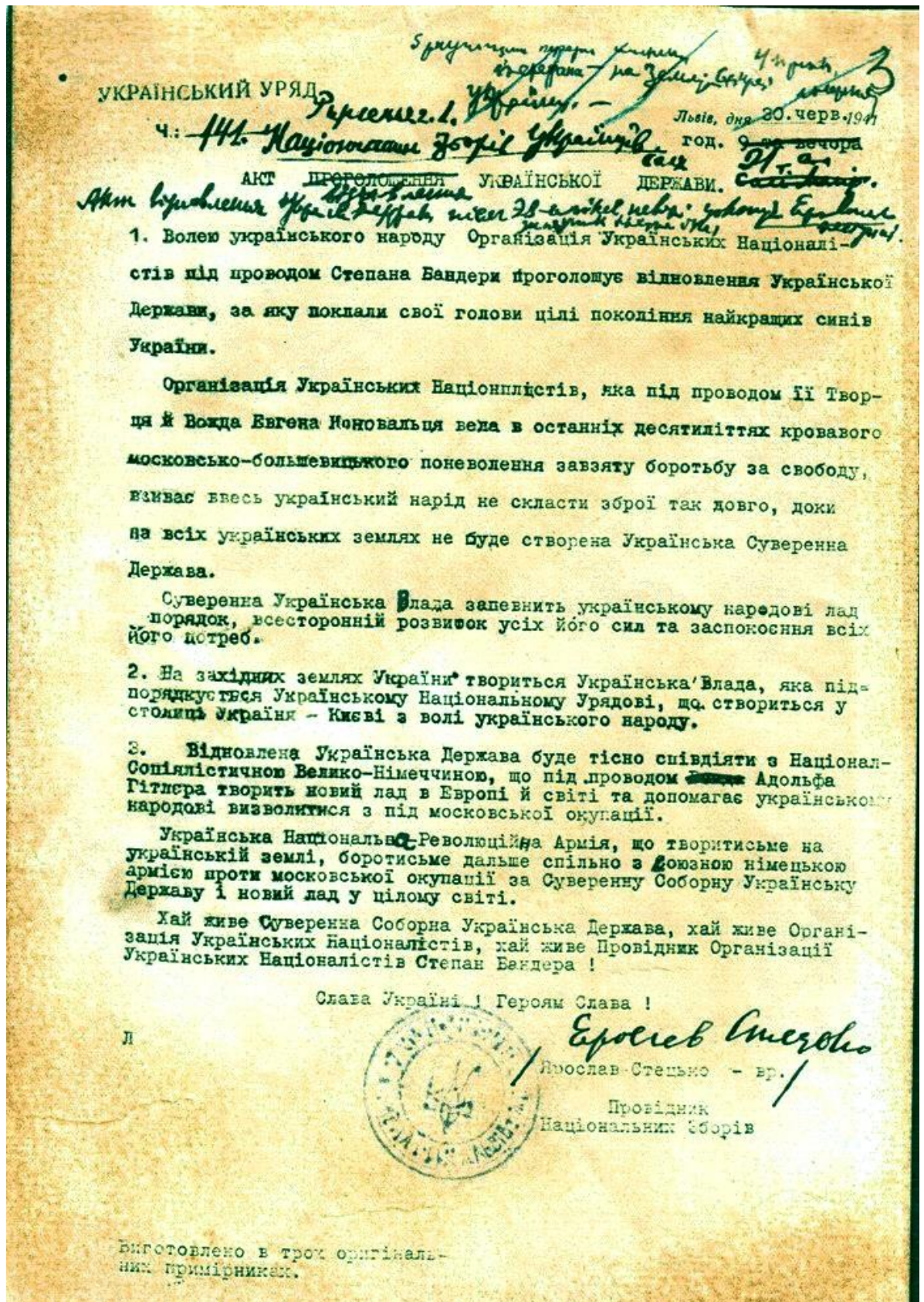
Українці на Закарпатті стали першими у передвоєнній Європі, хто не змирився із анексією та зі зброєю в руках виступив на захист свободи.

10. В умовах Другої світової війни 30 червня 1941 року у Львові під час засідання Національних зборів було прийнято Акт відновлення української держави, створено уряд. Акт спирався на традиції УНР і ЗУНР. Слідом за Львовом проголошення Акта відбулося у багатьох містах західної та центральної України.

Ініціатором цього руху була Організація українських націоналістів (ОУН). Її лідери розуміли, що успіх акції залежить від доброї волі німецьких окупантів, в тилу яких все і відбувалося. Однак дозволу в гітлерівців не питали. Берлін мав або прийняти доконані факти, або проявити своє справжнє вороже ставлення до української державності. Нацисти обрали другий варіант, розгорнувши репресії і отримавши у відповідь спротив з боку Української повстанської армії (УПА).

У липні 1944 року підпільна конференція під захистом відділів УПА створила Українську головну визвольну раду (УГВР). Таким чином збройна частина українського визвольного руху отримала політичне представництво – зародок державної влади незалежної країни. Діяльність УГВР засвідчила

прагнення визвольного руху дотримуватися принципів демократії навіть у найважчих умовах підпільно-партизанської боротьби.

Примірник Акту відновлення Української Держави (з автографом Ярослава Стецька)